

Шифр «Сільськогосподарське страхування»

ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ	6
1.1. Визначення сутності сільськогосподарського страхування	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення у сфері сільськогосподарського страхування	10
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	14
2.1. Динаміка результатів сільськогосподарського страхування	14
2.2. Сільськогосподарське страхування у діяльності страхових компаній	16
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПАРАМЕТРІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ	22
ВИСНОВОК	28
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	30
ДОДАТКИ	33

ВСТУП

Актуальність. Основною та бюджетоутворюючою галуззю економіки України є сільське господарство. Агропромисловий комплекс є однією з найважливіших сфер економіки України, його стабільний динамічний розвиток забезпечує зростання добробуту, рівня життя й зайнятості населення, яке проживає на сільських територіях, тим самим сприяючи збереженню територіальної цілісності і надійної інфраструктури регіонів в цілому.

У сучасних економічних умовах, розвиток як різних напрямків сільського господарства, так і всього агропромислового комплексу є нестабільним і, незважаючи на постійну державну підтримку, як на державному, так і регіональному рівні у формі різних міжбюджетних трансфертів в ряді випадків виражається в негативних показниках.

Сільське господарство в Україні в умовах сьогодення – це потужна стратегічна ланка національної економіки, яка забезпечує не лише продовольчу безпеку країни, але і є вагомим джерелом інвестицій. Однак, на відміну від інших галузей економіки, сільськогосподарське виробництво з його основними напрямками – рослинництвом і тваринництвом, має ряд ризиків. До найважливіших належать: безпосередня залежність від локальних чи глобальних природно-кліматичних умов та катаклізмів, сезонне коливання цін, непослідовність державної політики у сфері фінансової підтримки галузі. Унаслідок цього, підприємства агропромислового комплексу постійно функціонують в умовах ризикованості власної фінансової системи, результатом чого є значні коливання доходів по роках. Тому щоб зменшити можливі ризики у цій сфері популярності набуває сільськогосподарське страхування (далі за текстом – СГС) [18]

СГС є одним із ефективних фінансових важелів сталого сільськогосподарського виробництва та дієвим інструментом у забезпеченні економічної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Правильне управління сільськогосподарськими ризиками позитивно впливатиме на підвищення стабільності доходів від агробізнесу, сприятиме

зростанню конкурентоспроможності вітчизняних сільгоспвиробників на зовнішньому ринку, генеруватиме більш інтенсивне залучення іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс, а також сприятиме зростанню прибутковості окремих операцій завдяки зменшенню втрат від настання неочікуваних подій.

Мета дослідження. Теоретико-методичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо удосконалення елементів організації надання сільськогосподарського страхування.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

розкрити сутність поняття «сільськогосподарське страхування»;

узагальнити нормативно-правову базу у сфері організації надання СГС;

оцінити динаміку СГС в країні;

визначити вплив розміру посівних площ та франшиза на страховий платіж;

розробити рекомендації щодо поліпшення надання СГС.

Об'єктом дослідження є процес організації сільськогосподарського страхування.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні аспекти організації сільськогосподарського страхування страховими компаніями.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених задач використано такі методи: вибіркового дослідження, групування, економіко-математичного моделювання, метод аналізу та синтезу, табличний, а також інші методи пізнання економічних явищ, об'єктів та процесів.

Інформаційною основою дослідження стали нормативно-правові акти України у сфері регулювання надання сільськогосподарського страхування: Закони України, акти Верховної Ради України, розпорядження і статистичні дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, навчальна та методична література, наукові публікації, статті, тези, джерела мережі Інтернет.

Матеріали роботи знайшли відображення у науковому електронному журналі «Молодіжний економічний вісник» (травень 2019 р.): «Сільськогосподарське страхування: визначення поняття»; VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-

конференції для здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Інновації в обліково-аналітичному забезпеченні та управління фінансово-економічною безпекою держави, регіону, суб'єктів господарювання – міждисциплінарний підхід»(15-16 листопада 2018 р.): «Сучасний стан страхового ринку України».

Наукова новизна. Подальший розвиток підходу до визначення впливу розміру посівних площ та франшизи на розмір страхового платежу у сільськогосподарському страхуванні, уточнення визначення поняття сільськогосподарського страхування (табл. А. 1).

Практична цінність результатів дослідження. Науково-методичні рекомендації щодо організації сільськогосподарського страхування, зокрема обґрунтування удосконалення цього процесу через оцінку впливу фактичної площі посівів та франшизи на розмір страхового платежу за договорами добровільного сільськогосподарського страхування використані для поглиблення теоретично-методичного забезпечення навчального процесу при викладанні навчальної дисципліни «*Страхування*» та можуть бути використані страховими компаніями та застосованими у вдосконаленні організації сільськогосподарського страхування.

Робота складається з трьох розділів на 29 сторінках основного тексту, які включають 5 таблиць, 11 рисунків, список використаних джерел з 29 найменувань.

Ключові слова: сільське господарство, страхування, сільськогосподарське страхування, франшиза, страховий платіж.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

1.1 Визначення сутності сільськогосподарського страхування

Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [16].

Сутність страхування полягає в передачі більшої частини (вартості) ризику іншій стороні за узгоджену плату на певний час і на певних умовах. Як зазначає Ю.В. Алескерова, головна мета страхування аграрних ризиків полягає в компенсації майнової шкоди врожаю, викликаного впливом природно-кліматичних явищ [1].

Спеціальним нормативно-правовим актом, що регулює страхові відносини у сфері сільського господарства, є Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 09 лютого 2012 р. № 4391-VI [15]. Відповідно до ч. 1 ст. 1 цього Закону, страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою – економічні відносини щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених цим Законом, за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика за допомогою сплати страхувальником страхових платежів (премій), частина яких компенсується за рахунок державних субсидій та доходів від розміщення коштів цих фондів, яке здійснюється відповідно до положень цього Закону і визначається наявністю та особливостями ризиків, носіями яких є сільськогосподарські рослини і тварини [15].

Однак цей Закон [15] регулює лише спеціальні відносини у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється за державної підтримки. Поняття

ж «сільськогосподарське страхування» не знайшло нормативного закріплення ані у загальному, ані у спеціальному законодавстві України.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що хоча сільськогосподарське страхування є досить актуальною темою сучасних досліджень, однак визначення даної категорії вченими наводяться вкрай рідко. В більшості випадків сільськогосподарське страхування визначається як «економічні відносини щодо захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність у галузі сільського господарства». Тому необхідно провести аналіз існуючих думок щодо визначення поняття «сільськогосподарське страхування».

Так, О. М. Любова вважає, що сільськогосподарське страхування – це система економічних відносин між конкретними суб'єктами господарювання, де, з одного боку, виступають страховики – фінансово-кредитні установи, а з іншого, – страхувальники – сільськогосподарські підприємства, орендарі, селянські (фермерські) господарства, які за певну плату передають свої ризики майнових, фінансових втрат у сільськогосподарській діяльності з метою отримання відшкодування за настання страхового випадку [7].

О.М. Остапенко визначає сільськогосподарське страхування як «об'єктивну категорію, котра дає змогу регулювати відносини між страховиками та сільськогосподарськими товаровиробниками з приводу врегулювання питань відшкодування збитків одним одному» [14].

М. К. Бондарчук та І. Ю. Кондрат тлумачать сільськогосподарське страхування як сукупність добровільних економічних відносин щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, пов'язаних із володінням, користуванням та розпорядженням їх майном, а також відшкодуванням страхувальниками збитків, заподіяних третій особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, за рахунок фондів грошових коштів, що формуються у страховика шляхом сплати страхувальником страхових платежів самостійно [3].

На відміну від попередніх науковців, які визначали сільськогосподарське страхування в першу чергу, як систему економічних відносин, Г.А. Матвієнко розуміє під сільськогосподарським страхуванням «створення спеціальних фондів за рахунок внесків сільськогосподарських виробників для відшкодування збитків,

спричинених природно-кліматичними та іншими ризиками і є основним важелем розвитку сільського господарства» [9].

О.В. Кравчук інтерпретує сільськогосподарське страхування «...як сукупність заходів стосовно захисту майнових інтересів громадян, організацій і установ, що займаються сільськогосподарською діяльністю у разі настання певних подій за рахунок страхових резервів, організованих спеціалізованими страховими державними і недержавними структурами» [6].

СГС, за Ю.В. Самойлик, – це вид цивільно-правових відносин, щодо захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, задіяних у сільськогосподарському виробництві, у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством[21].

Значна кількість науковців відносить сільськогосподарське страхування до специфічного класу страхування. Так, О.Т. Прокопчук, вважає під сільськогосподарським страхуванням окремий вид страхування, який об'єднує кілька підгалузей. На думку науковця, виділення сільськогосподарського страхування в окремий клас здійснюється за принципами формування комплексних видів страхування. До таких видів, наприклад, відносяться морське, космічне, авіаційне, медичне тощо [17].

На думку Непочатенко О. О. СГС розгалужене поняття і до його складу входить багато різних видів страхування як майнових, так і відповідальності. Тому воно є підгалуззю як майнового страхування, так і страхування відповідальності (рис. 1.1), які, у свою чергу, виступають субкатегоріями страхування [11].

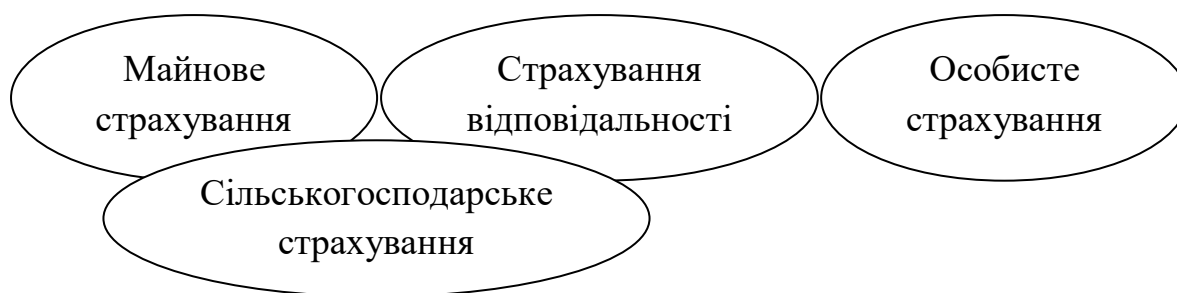

Рис. 1.1. Місце СГС в загальній системі страхування

Про те, що сільськогосподарське страхування є сукупністю різних видів страхування в аграрному секторі, тобто виступає окремим видом страхування

поряд з морським, авіаційним, медичним та ін. звертає також увагу і С.А. Навроцький [10]. Але такий підхід до визначення сільськогосподарського страхування не дає змоги оцінити його специфіку.

Р. Ітуріос акцентує увагу на тому, що сільськогосподарське страхування не обмежується страхуванням врожаю. Цей вид страхування також відноситься і до худоби, чистокровних коней, лісового господарства, аквакультур, теплиць та ін.[28].

Узагальнення підходів щодо визначення поняття «сільськогосподарське страхування», які наведені у вітчизняних та зарубіжних джерелах, а також у нормативно-правовій базі представлено у додатку А.

Виходячи з табл. А.1 можна зазначити, що сільськогосподарське страхування – це вид цивільно-правових відносин, щодо захисту майнових інтересів страхувальника (сільськогосподарських товаровиробників) у разі настання страхових випадків, які визначені в законодавстві та договорах страхування, за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика за допомогою страхових платежів.

Розвиток сільськогосподарського страхування в Україні постає як один з основних стратегічних напрямів розвитку держави. В нашій країні сільське господарство має високий потенціал, оскільки 70% земель використовується в сільськогосподарському виробництві.

Непередбачуваність природно-кліматичних умов та зміна обсягів збору врожаїв, коливання цін на внутрішньому та зовнішньому ринках є основними факторами, що впливають на зміни в доходах сільськогосподарських товаровиробників.

Для того, щоб зменшити ризики, які виникають у сільськогосподарських підприємствах їх необхідно обов'язково застраховувати, оскільки страхування являється одним із основних інструментів мінімізації виробничо-господарських ризиків у сільському господарстві. Тобто можна сказати, що СГС – це механізм управління сільськогосподарськими ризиками, який забезпечує часткову чи повну компенсацію суб'єкту господарювання втрат через негативний вплив погоди і природних ризиків.

Основними перевагами сільськогосподарського страхування є:

у випадку повної чи часткової втрати врожаю є можливість покрити збитки за рахунок страхових виплат;

спонукає до використання сучасних технічних та технологічних досягнень, зокрема, застосування надійних засобів захисту врожаю;

компенсація збитків завдяки страхуванню дозволяє своєчасно розрахуватися з переробниками, постачальниками матеріально-технічних ресурсів та іншими партнерами;

дозволяє повернути взяті в кредит кошти за рахунок страхового відшкодування в разі настання несприятливої події та полегшує доступ сільгоспвиробників до кредитних ресурсів [27].

Головна мета страхування сільськогосподарських ризиків – це часткова або повна компенсація фермеру втрати врожаю, яка можлива через несприятливі природні явища, такі як посуха, град або ураган, а також від пожежі.

Іншою метою страхування є покращення фінансового становища сільськогосподарського виробника з точки зору його кредитоспроможності. Кредитні організації всіх типів – банки, кредитні спілки, приватні особи – віддають перевагу тому сільськогосподарському виробнику, який має гарантію збереження певного рівня свого доходу при настанні стихійних лих і втраті врожаю [12].

Отже, страхування покликане запобігти різким коливанням доходу сільськогосподарських виробників, поліпшити доступ аграріїв до кредитних ресурсів. Крім того, страхування є стимулом для виробника використовувати у своїй діяльності сучасні технічні та технологічні досягнення.

1.2. Нормативно-правове забезпечення у сфері сільськогосподарського страхування

Страхові відносини є вкрай важливими для здійснення будь-якого виду господарської діяльності у будь-якій країні. Саме страхування дозволяє підприємцям управляти господарсько-фінансовими ризиками. Особливого значення страхування набуває у тих видах господарської діяльності, які несуть додаткові ризики, викликані обставинами непереборної сили (форс-мажор). Зокрема, у виробництві сільськогосподарської продукції є значна доля господарських ризиків,

спричинених погодно-кліматичними умовами. Оскільки для виробників сільськогосподарської продукції страхування викликає значний інтерес, проведемо аналіз нормативно-правових актів, які регулюють страхову діяльність взагалі, та страхування сільськогосподарської продукції зокрема [13].

На кожний конкретний вид страхування страхова компанія повинна отримати ліцензію. Законодавчі та нормативні акти встановлюють чіткі вимоги до платоспроможності страховиків (розміру статутного капіталу, кількості, порядку формування, нормам відрахування та порядку розміщення страхових та вільних резервів тощо). Разом з тим держава гарантує захист інтересів страхових компаній, а також забезпечує умови вільної конкуренції у здійсненні страхової діяльності [19].

Державне регулювання, як стверджує О. Марценюк-Розарьєнова [8], включає правові, адміністративні та економічні методи впливу, які у свою чергу мають власну будову (рис. 1.2).

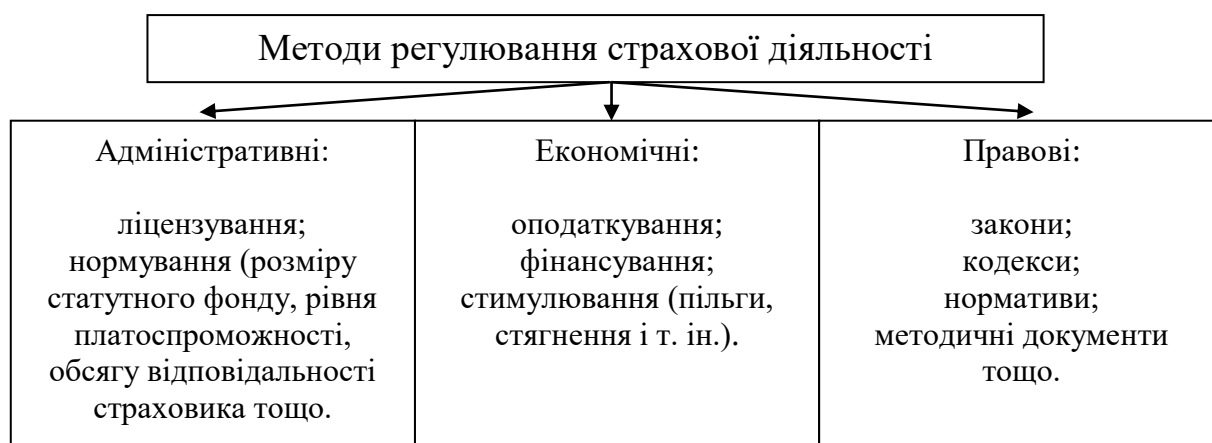

Рис. 1.2. Структура методів регулювання страхової діяльності

Спираючись на рис. 1.2 та враховуючи світовий та вітчизняний досвід, можна виділити три форми здійснення державного нагляду за діяльністю страхової організацій:

1. Ліцензійна форма – формування інституту страховиків, який відповідає встановленому законодавством України стандарту підприємницької діяльності.

2. Контрольна форма держнагляду передбачає дотримування інтересів суб'єктів страхової діяльності. Предмет зазначеного контролю – ведення страховиком фінансових операцій, пов'язаних з формуванням страхових резервів,

розміщенням активів, забезпеченням наявності вільних активів у розмірах не менше встановленого нормативу, а також відповідність діяльності виданій ліцензії.

3. Статистична форма державного нагляду здійснюється на основі перевірки фінансової звітності, що надається страховиком. Склад і форми бухгалтерської звітності, принципи бухгалтерського обліку та план рахунків затверджуються відповідними нормативними документами [2].

На думку В. В. Посполітак та Н. В. Ілліної [13] загальна система законодавства України, яке регулює страхову діяльність має наступний вигляд (рис.1.3).

Рис. 1.3. Система законодавства України, яке регулює страхову діяльність

Економічний механізм страхування сільськогосподарського виробництва полягає у створенні і використанні страхового фонду з метою відшкодування непередбачених збитків, заподіяних сільськогосподарським підприємствам стихійними лихами, іншими несприятливими подіями, що порушують нормальний

процес відтворення. Згідно з чинним в Україні законодавством, існує дві форми страхування: добровільне та обов'язкове. Слід зауважити, що деякі країни світу вже експериментували з обов'язковим страхуванням, але практично повсюди держава та страхові компанії при цьому зіштовхнулися з серйозними проблемами, а тому вимушені були перейти на добровільну систему СГС [8].

В Україні теж була спроба запровадити обов'язкове страхування культур та тварин (постанова КМУ № 1000, 2002 р.), але через неготовність страхового сектора, відсутність державних коштів для цього та низку інших причин вимоги обов'язкового сільськогосподарського страхування залишилися лише на папері. Тепер в Україні страхування проводиться на добровільній основі [8].

Правове регулювання та державна підтримка страхування сільськогосподарської діяльності в Україні розпочалася з прийняття Закону України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 рр.» та Постанови КМУ «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами усіх форм власності» (додаток Б) [19].

Слід зазначити, що програма державної підтримки введена ЗУ «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 01.07.2012 р. № 4391 [15] у 2019 р. не виконував свого завдання, бо з державного бюджету не виділяються суми на субсидування для оплати частини страхового платежу (страхової премії) за договорами СГС для сільськогосподарських товаровиробників. У зв'язку з цим потрібно удосконалити чинну законодавчу базу для того, щоб вищезазначений закон ефективно працював на користь агровиробників. Страхові компанії, держава та підприємства повинні спільно розробити якісну комплексну програму страхування для сільськогосподарських підприємств [19].

Згідно з проаналізованими законодавчими актами можна дійти висновку, що українська нормативна база в повному обсязі не сформована та потребує документу, який б допомагав аграріям захиститися від можливих ризиків втрати майбутніх прибутків.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Динаміка результатів сільськогосподарського страхування

Ринок СГС в Україні знаходиться в процесі формування. Існує чимало страхових компаній, які вже тривалий час здійснюють страхування сільськогосподарської продукції, мають певний досвід у роботі з аграрним сектором. Незважаючи на бурхливий розвиток аграрного сектора в економіці України рівень проникнення СГС в сільське господарство коливається на позначці 2-3%.

Тому для дослідження тенденції розвитку СГС за останній період розглянемо загальні показники ринку СГС за 2016-2018 роки. Якщо 2016 рік став першим роком, коли після тривалого періоду скорочення ринок СГС продемонстрував деяке пожвавлення, то 2017-2018 роки продовжили цю тенденцію, поширивши її на більшу кількість показників. Це можна побачити з таблиці 2.1 та рис. 2.1-2.2.

Таблиця 2.1

Страхування сільськогосподарських культур у 2016-2018 роках

Показник	Значення показника по роках			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2016	2017	2018				
				2017	2018	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8
Кількість договорів	793	957	1205	164	248	120,68	125,91
Площа, тис. га	700	661	974	-39	313	94,43	147,35
Страхова сума, млн. грн	6240	5933	6674	-307	741	95,08	112,49
Сума премії, млн. грн	157	204,3	208,8	47,3	4,5	130,13	102,20
Рівень виплат, %	44,2	4,9	2,8	-39,3	-2,1	11,09	57,14
Середня ставка премії, %	2,5	3,4	3,1	0,9	-0,3	136,00	91,18
Курс \$/грн	26,02	26,54	28,27	0,52	1,73	102,00	106,52
Страхова сума, млн. \$	239,8	223,5	236,1	-16,3	12,6	93,20	105,64
Сума премії, млн. \$	6	7,7	7,4	1,7	-0,3	128,33	96,10

З табл. 2.1 видно, що 2017 року зросла кількість укладених договорів страхування: зростання склало майже 21%. Застрахована площа має тенденцію до зменшення, так у 2016 році показник складав 700 тис. га, а у 2017 році вже 661 тис. га. Обсяг зібраних страхових премій у гривні зростає вже не перший рік поспіль, зокрема, у 2017 році він зріс на 30% та склав 204.4 млн. грн. Середня ставка премій становить 3,4%, що на 0,9 в.п. більше ніж у 2016 році. Що стосується 2018 року то спостерігається наступна ситуація. Продовжується тенденція зростання кількості укладених договорів страхування: зростання, порівняно з минулим роком, склало 26%.

Динаміка обсягу застрахованої площі змінює свій напрям у позитивний бік, якщо 2017 року було зменшення, то у 2018 році вже показник демонструє підвищення на 47% та складає 974 тис. га. Обсяг зібраних страхових премій у гривні зростає у 2018 році він зріс на 2,2% та склав 208,8 млн. гривень. Проте, обсяг страхових премій у доларовому еквіваленті дещо зменшився (7,4 млн дол. США, що на 3,9% менше показника 2017-го року) через девальвацію гривні. Загальна страхова сума (або об'єм загальних страхових зобов'язань) у 2018 році, порівняно з 2017-м, дещо збільшилася (з 5,933 млрд. грн. до 6,674 млрд. грн.) та у відносному значенні ці зміни становлять 12%. Середня ставка премій зменшується, в порівнянні з попереднім роком зміна складає -0,3 в.п.

Для наочності на рис. 2.1-2.2 представлено зміну кількості договорів та зібраних премій СГС.

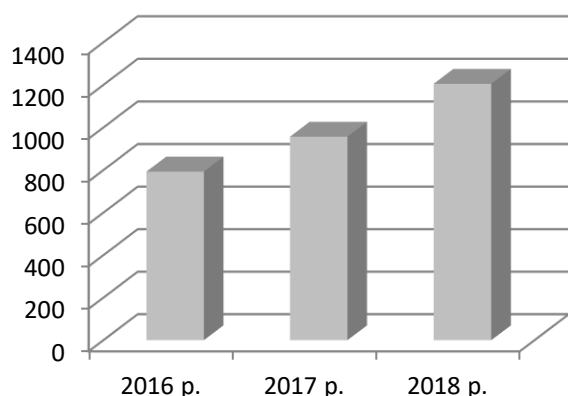

Рис. 2.1. Динаміка кількості договорів у 2016-2018 рр.

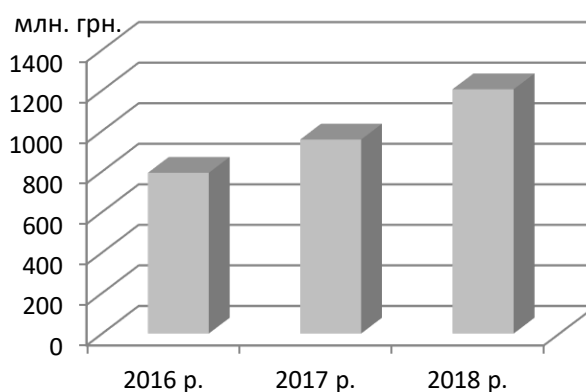

Рис. 2.2. Динаміка зібраних премій у 2016-2018 рр.

Тобто, з рис. 2.1 - 2.2 видно, що кількість договорів та страхових премій має тенденцію до збільшення, що в свою чергу говорить про підвищення зацікавленості агровиробників до страхування.

2.2. Сільськогосподарське страхування у діяльності страхових компаній

Проведемо порівняльний аналіз провідних страхових компаній, які мають ліцензію для здійснення сільськогосподарського страхування. У 2017 році страхування сільськогосподарських культур здійснювали 13 страхових компаній. Показники страхування за цей період наведені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Зведені дані страхування в розрізі страхових компаній, 2017 р.

Компанія	К-ть договорів	Площа, га	Страхова сума, млн. грн.	Сума премій, грн.	Середня ставка премії, %	Страхові виплати, грн.	Страхова сума на 1 договір, млн. грн.
АСКА	108	127559	551,139	17,498	3,2	1,513	5,103
АХА	82	49705	269,939	6,519	2,4	0,278	3,292
АСКО ДС	1	72	0,289	0,013	4,5	0,038	0,289
Брокбізнес	30	19281	383,315	5,705	1,5	3,072	12,777
Гардіан	25	10199	88,587	4,094	4,6	0	3,543
Здорово	5	3707	25,725	0,825	3,2	0,584	5,145
Інго Україна	137	147893	602,567	17,554	2,9	1,857	4,398
Країна	84	39613	337,395	14,354	4,3	0,172	4,017
Оранта-січ	1	203	2,74	0,019	0,7	0	2,740
ПЗУ	306	118745	879,962	15,974	1,8	0,116	2,876
ТАС	5	2107	8,976	0,370	4,1	0	1,795
УАСК	21	6502	200,279	12,007	6	0	9,537
Універсальна	152	131557	2562,45	109,517	4,3	0	16,858
Загалом/середня	957	657143	5913,36	204,447	3,3	7,629	72,371

З табл. 2.2 видно, що лідером за кількістю договорів сільськогосподарського страхування є СК «ПЗУ» (309 договорів), за сумою страхових премій і відповідно страхової суми тримає першість СК «Універсальна» (страхова сума становить 2562,45 млн. грн., а страхові премії – 109,517 грн.). Найбільша страхова сума на один договір також приходить на страхову компанію «Універсальна» (16,858 млн.

грн.). Що стосується виплат при настанні страхового випадку, то СК «Брокбізнес» виплатила 3,072 грн. сільськогосподарським виробникам, що є найбільшим значенням серед інших страхових компаній. У 2018 андерайтинговому році страхування сільськогосподарських культур здійснювали 11 страхових компаній. Показники страхування за цей період наведені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Зведені дані страхування в розрізі страхових компаній, 2018 р.

Компанія	К-ть договорів	Площа, га	Страхова сума, млн. грн.	Сума премій, млн. грн.	Середня ставка премії	Виплати, млн. грн.	Страхова сума на 1 договір, млн. грн.
АСКА	158	140508	562,677	17,396	3,1	0	3,561
АХА	179	73237	639,402	13,522	2,1	1,066	3,572
Брокбізнес	62	120334	234,338	3,905	1,7	0	3,780
Гардіан	35	12549	99,652	4,617	4,6	0	2,847
Інго Україна	236	203567	872,279	21,739	2,5	0,488	3,696
Країна	52	39824	364,157	15,276	4,2	0,885	7,003
Мега-Гарант	3	1004	13,501	0,054	0,4	0	4,500
ПЗУ	343	179242	1519,958	33,794	2,2	3,162	4,431
ТАС	6	1725	22,066	0,957	4,3	0	3,678
УАСК	5	6224	189,544	13,507	7,1	0	37,909
Універсальна	126	195494	2156,543	84,012	3,9	0,174	17,115
Загалом/середня	1205	973708	6674,116	208,778	3,3	5,774	92,093

Виходячи з табл. 2.3 видно, що в 2018 році як і в 2017 році лідером за кількістю договором сільськогосподарського страхування залишається СК «ПЗУ» – 343 договори. Що стосується страхової суми і суми премій, то тут теж немає особливих змін і найбільша частка належить СК «Універсальна». Страхова сума складає 2156,543 млн. грн., сума премій – 84,012 млн. грн., що на 16% та 23,3% менше ніж у 2017 році. З виплатами спостерігається інша ситуація. Якщо в 2017 році найбільше виплат здійснила СК «Брокбізнес», то в 2018 році найбільші виплати у СК «ПЗУ». Найбільша страхова сума на один договір спостерігається у СК «УАСК» – 37,909 млн. грн.

Отже, для порівняння основних показників сільськогосподарського страхування за 2017-2018 рр, розглянемо структуру кількості договорів, страхових

премій, які отримали страхові компанії за досліджуваний період та виплат, які були здійснені агровиробникам. На рис. 2.3- 2.4 наведено структуру кількості договорів за 2017-2018 рр.

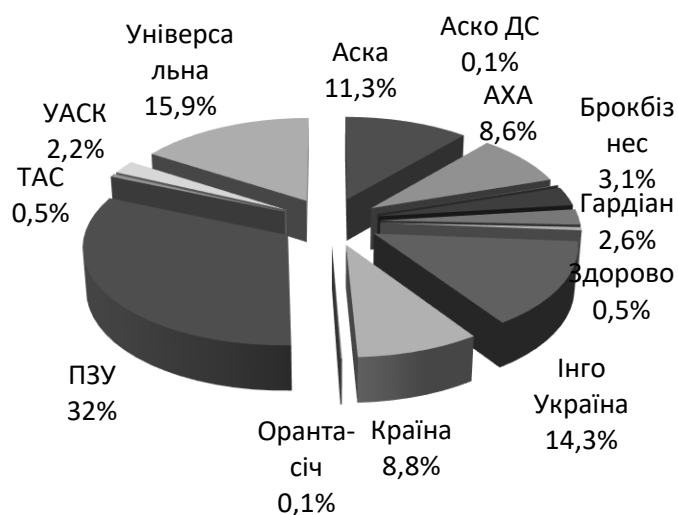

Рис. 2.3. Розподіл укладених договорів серед страхових компаній за 2017 р.

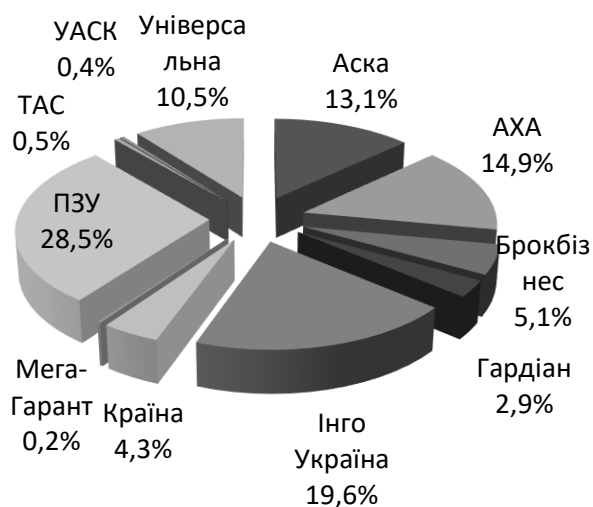

Рис. 2.3. Розподіл укладених договорів серед страхових компаній за 2018 р.

Як видно з рис. 2.3, за кількістю укладених договорів першість належить страховій компанії «ПЗУ Україна» (306 договори, що складає 32.0% від загальної кількості). За нею йдуть «Універсальна» (152 договори, або 15.9%), «Інго Україна» (137 договорів, або 14.3%), «АСКА» (108 договорів, або 11.3%), «Країна» (84 договори, або 8.8%), «АХА» (82 договори, або 8.6%).

З рис. 2.4 можна зазначити, що за кількістю укладених договорів першість належить знову страховій компанії «ПЗУ» (343 договори, що складає 28,5% від загальної кількості). За нею йдуть «Інго Україна» (236 договорів, або 19,6%), «АХА» (179 договорів, або 14,9%) «АСКА» (158 договорів, або 13,1%), «Універсальна» (126 договорів, або 10,5%), «Брокбізнес» (62 договори, або 5,1%), «Країна» (52 договори, або 4,3%). Тобто порівнюючи 2017-2018 рр. видно, що структура дещо змінилася. Так, наприклад, страхові компанії «Інго Україна», «АХА», «Брокбізнес» нарощують обсяги СГС, а страхові компанії «Універсальна», «Країна» навпаки здають свої позиції.

На рис. 2.5-2.6 наведено структуру страхових премій за 2017-2018 рр.

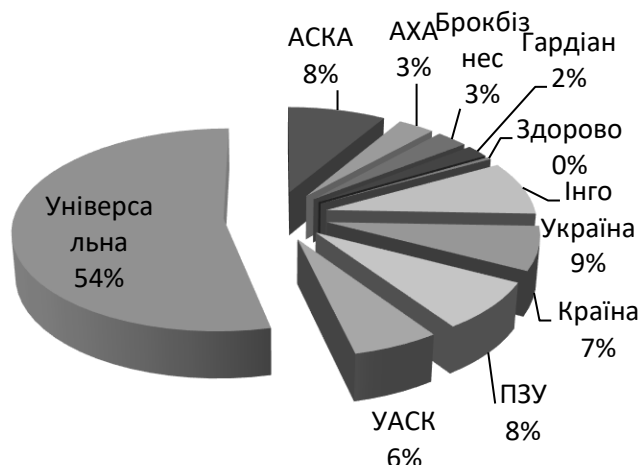

Рис. 2.5. Розподіл страхових премій серед страхових компаній, 2017 р.

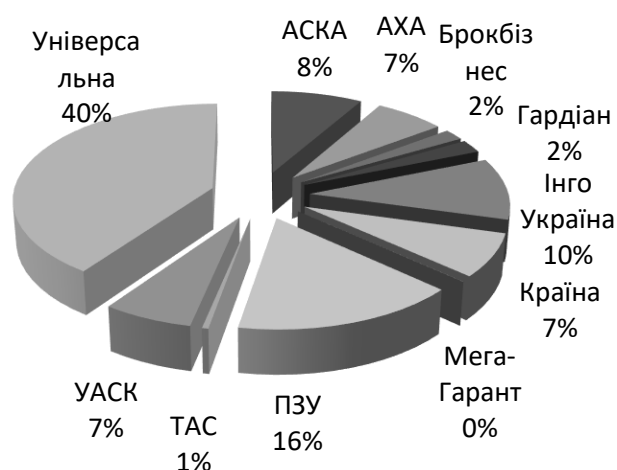

Рис. 2.6. Розподіл страхових премій серед страхових компаній, 2018 р.

Як видно з рис. 2.5, найбільший обсяг страхових премій зібрала страхова компанія «Універсальна» (109.5 млн грн, або 53.6%). За нею йдуть страхові компанії «Інго Україна» (17.6 млн грн, або 8.6%), «АСКА» (17.5 млн грн, або 8.6%), «ПЗУ Україна» (16.0 млн грн, або 7.8%), «Країна» (14.4 млн грн, або 7.0%) та «УАСК» (12.0 млн грн, або 5.9%).

На рис. 2.6 помітно, що найбільший обсяг страхових премій зібрала страхова компанія «Універсальна» (84,0 млн грн, або 40,2%). За нею йдуть страхові компанії «ПЗУ» (33,8 млн грн, або 16,2%), «Інго Україна» (21,8 млн грн, або 10,4%), «АСКА» (17,4 млн грн, або 8,3%), «Країна» (15,3 млн грн, або 7,3%), «УАСК» (13,5 млн грн, або 6,5%) та «АХА» (13,5 млн грн, або 6,5%). Отже, аналізуючи зміни за останні два роки можна зазначити, що найбільшу частку страхових премій має СК «Універсальна». Помітні зміни відбулися зі страховою компанією «ПЗУ». Якщо у 2017 році вона мала всього 7,8 % всіх премій, то в 2018 році відбувається помітне зростання на 8,4 в.п.

На рис. 2.7-2.8 наведено структуру страхових виплат за 2017-2018 рр.

Станом на 2017 рік, страхові виплати за договорами сільськогосподарського страхування здійснили 8 страхових компаній. Як видно з рис. 2.7, за цим показником вони розташувалися в такому порядку: «Брокбізнес» (3,1 млн грн, або 40,3% від усього обсягу виплат), «Інго Україна» (1,9 млн грн, або 24,3%), «АСКА» (1.5 млн грн, або 19.8%), «Здорово» (584.1 тис. грн, або 7.7%), «АХА» (278.1 тис.

грн, або 3.6%), «Країна» (171.5 тис. грн, або 2.2%), «ПЗУ Україна» (115.6 тис. грн, або 1.5%) та «Аско ДС» (37.8 тис. грн, або 0.5%).

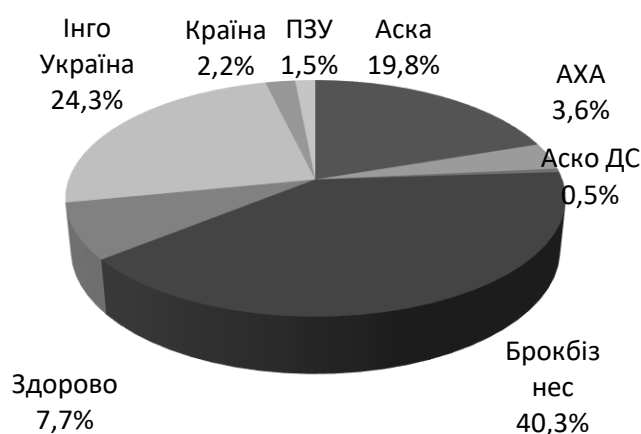

Рис. 2.7. Розподіл страхових виплат серед страхових компаній, 2017 р.

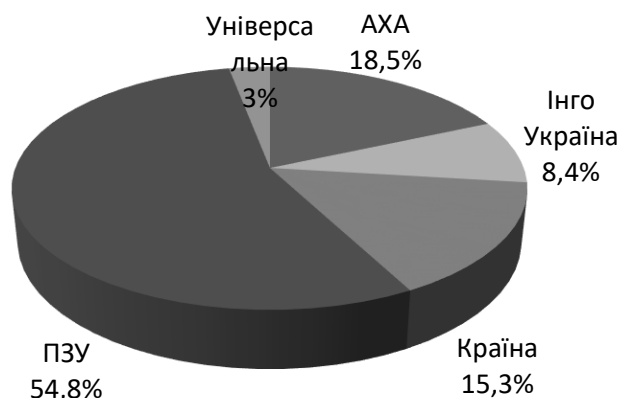

Рис. 2.8. Розподіл страхових виплат серед страхових компаній, 2018 р.

Станом на 2018 рік, страхові виплати за договорами СГС здійснили 5 страхових компаній. Як видно з рис. 2.8, вони розташувалися в такому порядку: «ПЗУ» (3,2 млн грн, або 54,8% від усього обсягу виплат), «АХА» (1,1 млн грн, або 18,5%), «Країна» (885 тис. грн, або 15,3%), «Інго Україна» (488 тис. грн, або 8,4%) та «Універсальна» (174 тис. грн, або 3,0%).

Світовий досвід демонструє практику надання державної підтримки при страхуванні у сфері сільського господарства з огляду на важливість галузі для національних економік країн у контексті забезпечення продовольчої безпеки та фінансової безпеки сільськогосподарських виробників [25, с. 129-130]. Заходи підтримки відрізняються залежно від особливостей законодавства, умов господарювання та рівня економічного розвитку держав. В Україні Законом «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» дозволяється надання з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам коштів у вигляді субсидій на відшкодування частини страхового платежу (страхової премії), фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції, у встановленому Законом порядку [15, ст. 25.1; 24, с. 184]. Відповідно ефект від таких заходів державної підтримки досягається як на мікро-, так і на макрорівнях.

Прийняття відповідних законодавчих актів з метою запровадження страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, зокрема в Україні, повинна активізувати і посилити захист майнових інтересів сільгоспвиробників та забезпечити безперебійність і стабільність сільськогосподарського виробництва[29, стр. 72]. Ці дві складові мети розкриваються через вузьке та широке розуміння державної підтримки при страхуванні у сфері сільського господарства, тобто в першому випадку – як підтримки розвитку сільськогосподарського страхування, а в другому – як підтримки сільськогосподарського виробництва в цілому [23, с. 20].

Оскільки в умовах фінансової глобалізації основний результат функціонування інфраструктури страхового ринку – це не лише безпека страхового ринку, а й безпека інших секторів економіки України, то співпраця страхових компаній із суб'єктами інфраструктури ринку СГС повинна бути спрямованою на залучення інвестицій в переробку сільськогосподарської продукції та реалізацію експортного потенціалу галузі щодо переробленої сільськогосподарської продукції [26, с. 264].

Отже, проаналізувавши динаміку сільськогосподарського страхування в цілому і на рівні страхових компаній можна зробити висновок, що в цілому в країні збільшується кількість договорів і застрахованих площ, але темпи такого зростання повільні, та досягнутий рівень є значно нижчим від практики в країні Європейського Союзу, США. Зокрема, у США страхуванням охоплено 45% вартості продукції рослинництва, у Європейському Союзі – 23%. У 2016 році у США частка застрахованих посівів вівса була на рівні 71%, пшениці – 85,4%, кукурудзи – 87,4%, соняшнику – 89,9% [29].

Таким чином, розвинуті країни надають приклад розподілу ризиків виробництва життєво важливої продукції, ключової для продовольчої безпеки країн. Для України питання посилення страхового захисту результатів сільськогосподарського виробництва потребує кроків з його удосконалення і на рівні держави, і на рівні сільськогосподарських товаровиробників, і на рівні страхових компаній.

РОЗДІЛ 3

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПАРАМЕТРІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

СГС в Україні більшою мірою здійснюється в сфері рослинництва: на погодні ризики припадає 58% негативних випадків, загибель рослин і хвороби – 17%, засилля бур'янів – 14%, шкідників – 10% [22]. Саме тому основну увагу в роботі буде приділено страхуванню сільськогосподарських культур.

Організацію надання послуги з добровільного сільськогосподарського страхування можна розділити на три етапи: аквізиція, супровід договору, дії при настанні страхового випадку та страхове відшкодування.

У системі страхування аквізиція – це діяльність страховика чи страхових посередників із залучення клієнтів до укладання нових договорів страхування [4]. Наступним етапом є укладання договору. Третій етап має місце у випадку, якщо за договором страхування настав страховий випадок. Тут особливої уваги потребує організація аварійного комісаріату страховика, у тому числі (при потребі) його представництв у географічних регіонах страхового покриття. Аварійний комісар – повноважний експерт страховика, який проводить розслідування обставин події, котра заявлена клієнтом як страховий випадок, визначаючи її відповідність умовам страхування, оцінює й узгоджує з клієнтом розміри збитку, вживає заходів до його зменшення, оформлює і подає висновок (аварійний сертифікат) [20]. Логічним завершенням дій страховика на цьому етапі є підготовка і проведення страхових відшкодувань [5].

Диверсифікація умов страхування забезпечує можливість страховикам максимально задовольняти потреби в страховому захисті страхувальників. Однак, враховуючи нерозуміння страхувальниками певних теоретичних та практичних засад страхування (наприклад, обраної системи страхування, франшизи, системи знижок та надбавок до страхового тарифу), можна зробити висновок, що у більшості випадків страхувальників не задовольняє якість надання страхової послуги, що призводить до зменшення рівня довіри страхувальників до страхових компаній.

Таким чином, метою даного підрозділу є аналіз впливу фактичної площі посівів та франшизи на розмір страхового платежу за договорами добровільного СГС. Зв'язок між зазначеними факторами буде розраховуватися шляхом побудови економетричної моделі множинної регресії. У якості залежного фактора (у) прийнято розмір страхового платежу за договором СГС, у якості незалежних змінних: фактична площа посівів (X1) та франшиза (X2). У якості вхідних даних для побудови економетричної моделі були обрані 25 потенційних договорів сільськогосподарського страхування (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Вхідні параметри економетричної моделі

Договір	Страхова премія (у), грн.	Площа посівів (x1), га	Франшиза (x2), грн.
1	2	3	4
1	153130	270	661979,8
2	200983	368	728177,8
3	124418	225	397187,9
4	172271	310	838507,7
5	191412	340	838507,7
6	114847	212	430286,9
7	98950	174	622261,0
8	219071	397	691768,9
9	106999	204	452794,2
10	144708	288	855277,9
11	223952	381	670806,2
12	149301	262	352835,3
13	194475	315	522964,0
14	168826	327	764586,7
15	97046	185	456766,1
16	180885	326	603725,5
17	174185	303	687576,3
18	143559	249	361441,0
19	102597	196	571247,8
20	229121	412	633514,7
21	139348	247	369384,7
22	130926	237	854601,4
23	252664	443	779812,2
24	140113	251	404469,7
25	137817	256	521933,1
Всього:	3991604	7178	15072414
Середнє:	159664	287	602897

Далі побудовано рівняння множинної регресії для даної економетричної моделі та здійснено аналіз параметрів моделі. Рівняння множинної регресії може бути представлено у вигляді:

$$Y = f(\beta, X) + \varepsilon, \quad (3.1)$$

де $X = (X_1, X_2, \dots, X_m)$ – вектор незалежних (що пояснюють) змінних;

β – вектор параметрів (що підлягають визначенням);

ε – випадкова помилка (відхилення);

Y – залежна (яка пояснюється) змінна.

Теоретичне лінійне рівняння множинної регресії має вигляд:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_m X_m + \varepsilon, \quad (3.2)$$

де β_0 – вільний член, що визначає значення Y , у разі, коли всі пояснюючі змінні X_j рівні 0.

За допомогою методу найменших квадратів отримали наступне рівняння множинної регресії:

$$Y = -2606,22 + 602,51 X_1 + 0,0177 X_2, \quad (3.3)$$

Далі побудовано матрицю парних коефіцієнтів кореляції, яка наведена у табл.3.2.

Таблиця 3.2

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

Показник	Y	X1	X2
Y	1		
X1	0,9874	1	
X2	0,4653	0,5218	1

Далі необхідно перевірити модель на наявність мультиколінеарності. Колінеарність – залежність між факторами. Як критерій мультиколінеарності може бути прийняте дотримання наступних нерівностей:

$$r(x_j y) > r(x_k x_j) \quad (3.4)$$

$$r(x_k y) > r(x_k x_j) \quad (3.5)$$

Якщо одна з нерівностей не дотримується, то виключається той параметр x_k або x_j , зв'язок якого з результативним показником Y виявляється найменш тісною. Для відбору найбільш значущих чинників x_i враховуються такі умови:

Зв'язок між результативною ознакою і факторним повинен бути вище міжфакторного зв'язку;

Зв'язок між факторами повинен бути не більше 0,7. Якщо в матриці є міжфакторний коефіцієнт кореляції $r(x_j x_i) > 0,7$, то в даній моделі множинної регресії існує мультиколінеарності;

При високому міжфакторному зв'язку ознаки відбираються фактори з меншим коефіцієнтом кореляції між ними. У нашому випадку $r(x_1 x_2)$ має $|r| < 0,7$, що говорить про відсутність мультиколінеарності факторів.

Перевіримо значущість отриманих парних коефіцієнтів кореляції за допомогою t-критерію Стюдента. Коефіцієнти, для яких значення t-статистики за модулем більше знайденого критичного значення, вважаються значущими. Розрахуємо спостережувані значення t-статистики для $r(yx_1, yx_2)$ за формулою:

$$t_{\text{спос}} = r_{yx_1} * \frac{\sqrt{n-m-1}}{\sqrt{1-r_{yx_1}^2}} \quad (3.6)$$

де $m = 2$ – кількість факторів в рівнянні регресії.

$$t_{\text{спос}} = 0.98 * \frac{\sqrt{25-2-1}}{\sqrt{1-0.98^2}} = 23.09; \quad t_{\text{спос}} = 0.46 * \frac{\sqrt{25-2-1}}{\sqrt{1-0.46^2}} = 2.42$$

По таблиці Стюдента знаходимо критичне значення t-критерію:

$$t_{\text{крит}}(n-m-1; \alpha) = t_{\text{крит}}(22; 0,05) = 2,07.$$

Оскільки $t_{\text{спос}}$ для $r(yx_1)$ та $r(yx_2) > t_{\text{крит}}$, то відхиляємо гіпотезу про рівність 0 коефіцієнта кореляції. Іншими словами, коефіцієнт кореляції статистично-значущий. Таким чином, зв'язок між $(y \text{ та } x_1)$, $(y \text{ та } x_2)$ є істотним.

Найбільший вплив на результативну ознаку надає чинник x_1 ($r = 0,97$), значить, при побудові моделі він увійде в регресійне рівняння першого.

Рівняння регресії доповнюють сумірними показниками тісноти зв'язку фактора з результатом, що дозволяють ранжувати фактори за силою впливу на результат.

До таких показників тісноти зв'язку можна віднести приватні коефіцієнти еластичності. З метою розширення можливостей змістовного аналізу моделі регресії використовуються приватні коефіцієнти еластичності, які визначаються за формулою:

$$E_i = b_i * \frac{\bar{x}_i}{\bar{y}} \quad (3.7)$$

Приватний коефіцієнт еластичності показує, наскільки відсотків в середньому змінюється ознака-результат у зі збільшенням ознаки-фактора x_j на 1% від свого середнього рівня при фіксованому положенні інших факторів моделі. Розрахуємо коефіцієнти еластичності за кожним фактором.

$$E_1 = 602,51 * \frac{287}{159664} = 1,08; \quad E_2 = 0,0177 * \frac{602897}{159664} = 0,066$$

Коефіцієнт еластичності $|E_1| > 1$. Отже, він суттєво впливає на результативну ознаку Y . Коефіцієнт еластичності $|E_2| < 1$. Отже, його вплив на результативну ознаку Y незначний.

Отримані результати свідчать про те, що головним фактором, що буде впливати на розмір страхового платежу є фактична площа посівів, за якою укладається договір страхування. Це пояснюється, що саме в залежності від фактичної площі посівів береться базовий тариф для розрахунку премії за сільськогосподарським страхуванням. А обраний розмір франшизи впливає на страховий платіж другорядно, тобто через систему певних скидок та надбавок до базового тарифу.

Оцінка значущості рівняння множинної регресії здійснюється шляхом перевірки гіпотези про рівність нулю коефіцієнт детермінації розрахованого за даними генеральної сукупності: R^2 або $b_1=b_2=\dots=b_m=0$ (гіпотеза про незначущості рівняння регресії, розрахованого за даними генеральної сукупності). Для її перевірки використовують F-критерій Фішера.

При цьому обчислюють фактичне (спос) значення F-критерію, через коефіцієнт детермінації R^2 , розрахований за даними конкретного спостереження.

За таблицями розподілу Фішера-Снедекора знаходять критичне значення F-критерію ($F_{кр}$). Для цього задаються рівнем значущості α (зазвичай його беруть рівним 0,05) і двома числами ступенів свободи $k_1 = m$ і $k_2 = n - m - 1$.

$$R^2 = 1 - \frac{s_e^2}{\sum (y_i - \bar{y})^2} \quad (3.8)$$

Розрахований коефіцієнт детермінації дорівнює 0,97. Чим ближче цей коефіцієнт до одиниці, тим більше рівняння регресії пояснює поведінку Y .

Перевіримо гіпотезу про загальну значимість – гіпотезу про одночасну рівність нулю всіх коефіцієнтів регресії:

$$H_0: \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_m = 0.$$

Перевірка цієї гіпотези здійснюється за допомогою F-статистики розподілу Фішера. Якщо $F < F_{кр} = F(\alpha; nm-1)$, то немає підстав для відхилення гіпотези H_0 .

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} * \frac{n-m-1}{m} \quad (3.9)$$

Розраховане значення критерію Фішера дорівнює 355,66. Табличне значення при ступенях свободи $k_1 = 2$ і $k_2 = n - m - 1 = 25 - 2 - 1 = 22$, $F_{кр} = 3,44$.

Оскільки фактичне значення $F > F_{кр}$, то коефіцієнт детермінації статистично значущий і рівняння регресії статистично надійно. З проведеного аналізу можна зробити висновок, що найбільший вплив на розмір страхового платежу надає фактор фактичної площі посівів, чим більша площа посівів, тим більшим буде страховий платіж. Франшиза впливає на розмір страхової премії по іншому: чим більше страхувальник бере на себе відповідальності в разі настання страхового випадку розділити збитки із страховиком, тим більшу скидку він отримає при розрахунку тарифу добровільного СГС.

Отже, з метою покращення надання страхової послуги страховикам потрібно чітко роз'яснювати усі фінансові складові страхування (розмір базового тарифу, порядок розрахунку страхового відшкодування в залежності від обраної франшизи та системи страхування тощо). Це допоможе страхувальникам усвідомлювати, який захист вони бажають отримати від страхування та у якій мірі вони мають нести відповідальність при настанні страхового випадку.

ВИСНОВОК

Фундаментальні цінності сучасного буття полягають у відтворенні стійкої спроможності реалізовувати соціально-економічні та екологічні потреби людства за умов своєчасної локалізації найрізноманітніших ризиків навколишнього середовища. Таке твердження повною мірою стосується процесу виробництва сільськогосподарської продукції. Адже попит на продукти харчування у світовому вимірі має сталу тенденцію до зростання, що безумовно потребує вжиття цілеспрямованих дій, орієнтованих на запобігання прояву небажаних подій природного та антропогенного характеру. Вирішення окреслених проблем перебуває у площині управління потенційними ризиками, передусім, здійснення їх розподілу та перерозподілу інструментами страхування. Загальносвітові тенденції розвитку сільськогосподарського страхування впродовж останніх десятиліть засвідчують широке застосування даного методу протидії ризикам, оскільки його унікальність полягає в спроможності забезпечувати покриття непередбачених витрат, спричинених настанням страхової події[29, с. 47].

Сільськогосподарське страхування є одним із ефективних фінансових важелів сталого сільськогосподарського виробництва та дієвим інструментом у забезпеченні економічної діяльності аграрних підприємств.

Обґрунтоване управління сільськогосподарськими ризиками позитивно впливатиме на підвищення стабільності доходів від агробізнесу, сприятиме зростанню конкурентоспроможності вітчизняних сільгоспвиробників на зовнішньому ринку, генеруватиме більш інтенсивне залучення іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс, а також сприятиме зростанню прибутковості окремих операцій завдяки зменшенню втрат від настання неочікуваних подій.

Одне із завдань наукової роботи полягало у проведенні аналізу впливу фактичної площі посівів та франшизи на розмір страхового платежу за договорами добровільного сільськогосподарського страхування. Зв'язок між зазначеними факторами буде розраховуватися шляхом побудови економетричної моделі множинної регресії.

Отримані результати свідчать про те, що головним фактором, що буде впливати на розмір страхового платежу є фактична площа посівів, за якою укладається договір страхування. Тобто, чим більша площа посівів, тим більшим буде страховий платіж.

Отже, для покращення надання страхової послуги страховикам потрібно чітко роз'яснювати усі фінансові складові страхування, а саме:

- розмір базового тарифу;

- порядок розрахунку страхового відшкодування в залежності від обраної франшизи та системи страхування тощо.

Ці фактори допоможуть страхувальникам зрозуміти, який захист вони бажають отримати від сільськогосподарського страхування, та якою мірою вони мають нести відповідальність при настанні страхового випадку.

Запровадження нових та удосконалених існуючих страхових продуктів, підвищення обізнаності сільськогосподарських виробників щодо обґрунтованості параметрів страхових продуктів та їх переваг підвищуватиме довіру аграріїв до страхування як інструменту аграрного ризик-менеджменту, сприятиме збільшенню рівня охоплення страхуванням виробників та обсягів діяльності страхових компаній.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алескерова Ю. В. Агрострахование как инструмент управления рисками в сельском хозяйстве. Економіка АПК. 2014. № 12. С. 62– 69.
2. Благун І.Г., Сорока Р.С., Єлейко І.В. Фінанси: навч. посіб. Львів: Магнолія, 2007. 326 с.
3. Бондарчук М. К., Кондрат І. Ю. Особливості розвитку сільськогосподарського страхування в Україні на засадах державно-приватного партнерства. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.1. С. 182 – 188.
4. Говорушко Т. А. Страхові послуги: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 400 с.
5. Жиликова О. В., Шевчук І. Л. Страхові послуги: навч. посіб. для студентів напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит». Харків. : Видавець Іванченко І. С., 2013. 184 с.
6. Кравчук О.В. Становлення аграрного страхування: світовий та вітчизняний досвід. Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. "Фінанси і кредит". 2011. № 2. С. 85–91.
7. Лобова О. М. Теоретичні основи сільськогосподарського страхування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка “Економіка”. 2011. № 126. С. 58 – 61.
8. Марценюк–Розарьонова О. В. Державне регулювання страхової діяльності у сільському господарстві України. Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2014. № 2. С. 129–138.
9. Матвієнко Г.А. Управління страховими ризиками при вирощуванні культур в сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис.: 08.00.04. Житомир, 2009. 22 с.
10. Навроцький С. Концепція розвитку сільськогосподарського страхування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2007. Вип. 97. С. 45– 47.
11. Непочатенко О. О. Страховий захист аграрних ризиків. Економіка та суспільство. 2016. № 2. С. 572–577.

12. Непочатенко О. О. Страхування сільськогосподарських ризиків. Молодий вчений. 2016. № 11. С. 632–634.
13. Основи страхування сільськогосподарських культур: навч. посіб. для аварійних комісарів / наук. ред. Худолій Л. та ін. Київ. 2012. 496 с.
14. Остапенко О.М. Цілеспрямованість категорії «сільськогосподарське страхування». Modern problems and ways of their solution in science, transport, production and education. 2012. №29.
15. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 09 лютого 2012 р. № 4391-VI (зі змінами та доповненнями) URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T124391.html
16. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР (зі змінами та доповненнями) URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960085.html
17. Прокопчук О.Т. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу. Актуальні проблеми економіки. 2014. № 3. С. 46–53.
18. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» від 30 грудня 2015 р. № 1437-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248907971>
19. Руснак А. В. Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 19. С. 5–10.
20. Рябенко Г. М., Зінгаєва Н. Є. Страхування : курс лекцій. Миколаїв : МНАУ, 2017. 77 с.
21. Самойлик Ю.В. Агροстрахування як інструмент управління ризиками в сільському господарстві. Таврійський державний агротехнологічний університет. 2012. №18. С. 345–354.
22. Шірінян Л. В. Новітні виклики і тенденції розвитку ринку агροстрахування. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка». 2018. № 11 (39). С. 155–162.
23. Шолойко А. С. Економічний зміст та етапи надання державної підтримки при страхуванні сільськогосподарської продукції в Україні. Финансовые услуги. 2014. № 2 (104). С. 20–21.

24. Шолойко А. С. Основні умови договору страхування сільськогосподарських культур із державною підтримкою. Розвиток економіки України та інших країн в умовах інтеграційних процесів: м-ли конф. VII Міжнар. наук.-практ. молодіжної конференції (у заочній формі), 1 червня 2016 р. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. С. 184–186.

25. Шолойко А. С. Страхування як механізм забезпечення фінансової безпеки підприємств аграрного сектору. Фінансова безпека аграрного бізнесу: м-ли Всеукраїнської конф. (Житомир, 22-23 жовтня 2014 р.). Житомир: ЖДТУ, 2014. С. 129–130.

26. Шолойко А. С. Трансформація інфраструктури страхового ринку України в умовах фінансової глобалізації: дис. д-ра екон. наук: 08.00.08 / ННЦ ІАЕ. Київ, 2019. 464 с.

27. Яцух О. О. Ринок агрострахування В Україні: стан та перспективи розвитку. Економіка та суспільство. 2016. № 7. С. 866–872.

28. Iturrioz R. Agricultural Insurance. Primer series on insurance: global capital markets development department. 2009. № 12. 35p.

29. Social Transformations of the National Economy in the Context of European Integration Processes: Collective monograph / Yu. Pasichnyk, V. Onegina, V. Vnukova and others[Ed. by Doctor of Economics Sciences, Prof. Lupenko Yu., Prof. Pasichnyk Yu.]. Shioda GmbH, Steyr, Austria, 2019. 383 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Підходи до визначення поняття "сільськогосподарське страхування"

Джерело	Визначення
1	2
Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [15]	Економічні відносини щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених цим Законом, за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика за допомогою сплати страхувальником страхових платежів (премій), частина яких компенсується за рахунок державних субсидій та доходів від розміщення коштів цих фондів, яке здійснюється відповідно до положень цього Закону і визначається наявністю та особливостями ризиків, носіями яких є сільськогосподарські рослини і тварини.
О. М. Лобова [7]	Система економічних відносин між конкретними суб'єктами господарювання, де, з одного боку, виступають страховики – фінансово-кредитні установи, а з іншого, – страхувальники – сільськогосподарські підприємства, орендарі, селянські (фермерські) господарства, які за певну плату передають свої ризики майнових, фінансових втрат у сільськогосподарській діяльності з метою отримання відшкодування за настання страхового випадку.
О. М. Остапенко [14]	Об'єктивна категорія, котра дає змогу регулювати відносини між страховиками та сільськогосподарськими товаровиробниками з приводу врегулювання питань відшкодування збитків одним одному.
М. К. Бондарчук та І. Ю. Кондрат [3]	Сукупність добровільних економічних відносин щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, пов'язаних із володінням, користуванням та розпорядженням їх майном, а також відшкодуванням страхувальниками збитків, заподіяних третій особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, за рахунок фондів грошових коштів, що формуються у страховика за допомогою сплати страхувальником страхових платежів самостійно.

Закінчення табл. А.1

1	2
Г. А. Матвієнко [9]	Створення спеціальних фондів за рахунок внесків сільськогосподарських виробників для відшкодування збитків, спричинених природно-кліматичними та іншими ризиками і є основним важелем розвитку сільського господарства.
О. В. Кравчук [6]	Сукупність заходів стосовно захисту майнових інтересів громадян, організацій і установ, що займаються сільськогосподарською діяльністю у разі настання певних подій за рахунок страхових резервів, організованих спеціалізованими страховими державними і недержавними структурами.
Ю. В. Самойлик [21]	Вид цивільно-правових відносин, щодо захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, задіяних у сільськогосподарському виробництві, у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством.
О. Т. Прокопчук [17]	Окремий вид страхування, який об'єднує кілька підгалузей. На її думку, виділення сільськогосподарського страхування в окремий клас здійснюється за принципами формування комплексних видів страхування.
С. А. Навроцький [10]	Сукупністю різних видів страхування в аграрному секторі, тобто виступає окремим видом страхування поряд з морським, авіаційним, медичним та ін.
Р. Ітуріос [28]	Спеціальна лінія страхування майна, що застосовується для сільськогосподарських підприємств.

Додаток Б

Таблиця Б.1

Хронологія прийняття нормативно-законодавчої бази щодо страхування
сільськогосподарських ризиків

Рік прийняття	Назва нормативного документу	Основні моменти нормативного документу
1	2	3
1993	Декрет КМУ «Про страхування» від 10.05.1993 р. № 4793	визначав основні поняття, пов'язані з ринком страхових послуг, основні принципи здійснення державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю
2001	Закон України «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001-2004 рр.»	у ст. 15 зазначено, що частково страхові платежі з обов'язкового страхування врожаю с/г культур і багаторічних насаджень, яке здійснюється державними с/г підприємствами, а також врожай зернових культур і цукрових буряків с/г підприємств усіх форм власності, компенсується за рахунок держбюджету України в розмірі не менше 50% витрат, понесених цими підприємствами
2002	Постанова КМУ від 11.07.2002 р. № 1000 «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю с.-г. культур і багаторічних насаджень державними с.-г. підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків с.-г. підприємствами усіх форм власності»	сільськогосподарські виробники, під час страхування врожаю сільськогосподарських культур та цукрових буряків, від встановленого переліку ризиків отримають з бюджету компенсацію 50 % страхових платежів. Але програма так і не запрацювала
2004	Закон України «Про державну підтримку сільського господарства»	узагальнено основні принципи та усі види державної підтримки сільськогосподарських виробників

Закінчення табл. Б.1

1	2	3
2005	Постанова КМУ «Порядок використання коштів держбюджету, що спрямовуються для фінансової підтримки виробництва продукції тваринництва і рослинництва»	прописано механізм використання коштів для надання страхових субсидій виробникам сільськогосподарської продукції
2009	Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції»	страхування ризиків загибелі (втрати) сільськогосподарської продукції (її частини) та капітальних активів проводиться в добровільній формі та здійснюється на основі договору та відмінив обов'язкову форму страхування врожаю сільськогосподарських культур сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності
2012	Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»	основний документ в аграрному страхуванні, визначає модель організації системи страхування с/г продукції з держпідтримкою та в якому прописано механізм надання субсидій через здешевлення страхових премій
2014	Концепція розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції	держава мала забезпечити формування необхідної інституційної структури та встановити оптимальний розподіл функцій між державним регулюванням та саморегулюванням
2014	Дорожня карта реформування добровільного страхування сільськогосподарської продукції на 2014-2015 рр.	зменшує навантаження на держбюджет в частині відшкодування збитків виробникам сільськогосподарської продукції та забезпечує єдині умови роботи на ринку агрострахування всім його учасникам